

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г.С. КОСТЮКА

*Генеза -
Форми С.У.*

II Міжнародна науково-практична конференція

«ГЕНЕЗА БУТТЯ ОСОБИСТОСТІ»

19-20 грудня 2011 року

Том II

Київ – 2011

<i>Мар'яненко Л.В.</i> Емпіричне вивчення внутрішніх і зовнішніх чинників становлення самоідентифікації професійно-пізнавальної діяльності студентів	268
<i>Мартинова Г.В.</i> Психологічні особливості синдрому "професійного вигорання" у підприємців	270
<i>Матіш І.М.</i> Особливості розуміння майбутніми вчителями проблеми чуйності	273
<i>Мачушик О.Л.</i> Дослідження пізнавальної активності студентів-психологів	277
<i>Мірошник З.М.</i> Основні детермінанти ролі вчителя початкових класів	280
<i>Мосійчук В.В.</i> Кризи професійного становлення і самореалізація особистості	283
<i>Назаренко І.Є.</i> Ціннісне ставлення до життя у вимірі гуманітарної парадигми	286
<i>Ніколайчук І.</i> Актуальність психологічної освіти студентів-філологів	287
<i>Нос Н.Г.</i> Фактори соціалізації обдарованих дітей	290
<i>Олійник К.С.</i> Рефлексія як чинник професійного становлення студентів ВНЗ	291
<i>Онуфрієва Л.А.</i> Психологічні умови формування професійної готовності майбутніх фахівців соціально-педагогічних професій	293
<i>Охотницька К.Ю.</i> Комплекс методик для дослідження відданості організації у персоналі державної служби зайнятості	296
<i>Павлюк Т.М.</i> Мотиваційні особливості професійної діяльності медсестер із різним рівнем емоційного вигорання	300
<i>Пастухова Т.І.</i> Рівень розвитку психологічної готовності майбутніх менеджерів до професійно-ділового спілкування	305
<i>Походько І.В.</i> Вплив стресових ситуацій на діяльність практичного психолога	308
<i>Прокопів Л.</i> Проблеми психологічної діагностики синдрому дефіциту уваги з гіперактивністю у дітей	311
<i>Пророк Н.В.</i> Роль духовності в процесі професійного становлення практичного психолога	316
<i>Рябець І.В.</i> Комунікативний потенціал особистості керівника в умовах полікультурного освітнього простору	319
<i>Савін О.І.</i> Специфіка проявів етичного внутрішньоособистісного конфлікту та когнітивний дисонанс	321
<i>Сверлюк Я.В.</i> Професійна компетентність диригента оркестрового колективу	322
<i>Слободяник Н.В.</i> Психологічні умови самоідентифікації особистості в процесі професійної діяльності	324
<i>Сорока А.В.</i> Особливості сформованості професійних цінностей засуджених на етапі підготовки до звільнення з пенітенціарних установ	326
<i>Стахова О.О.</i> Мотиви вибору професії як психологічний механізм розвитку професійної самосвідомості майбутнього вчителя початкових класів	330
<i>Стеценко Н.Д.</i> Психологічні проблеми розвитку особистості спортсменів	334
<i>Тетляець Л.В.</i> Проблема побудови ефективних ділових взаємовідносин між практичними психологами і керівниками навчальних закладів	337
<i>Томчук Б.П.</i> Особистісна рефлексія як атрибутивна властивість професійної толерантності особистості	338

<i>Турбан В.</i> Становлення етичних цінностей у процесі професійного становлення	342
<i>Турчина Л.</i> Психосоціальні стратегії професіоналізації студентської молоді	344
<i>Угрин О.Г.</i> Сутність та роль батьківської позиції у процесі професійної самореалізації студентів ВНЗ	349
<i>Улинець С.І.</i> До проблеми професійної готовності майбутнього вчителя	354
<i>Федченко М.О.</i> Самообмеження як чинник становлення особистості	357
<i>Фелькель Т.Г.</i> Аналіз рівня розвитку емоційного інтелекту як складової лідерського потенціалу у майбутніх науково-педагогічних працівників	359
<i>Філенко І.О.</i> Суб'єктивні особливості міжособистісного сприйняття в юнацькому віці	362
<i>Цавалюк Т.О.</i> Психологічні чинники успішності навчальної діяльності молодших школярів	367
<i>Цільмак О.М., Яковенко С.І.</i> Професіогенез компетентностей працівників органів внутрішніх справ	368
<i>Цокота В.Р.</i> Психологічні особливості просторового інтелекту, які впливають на ефективність професійної діяльності військових пожежних строкової та контрактної служби	374
<i>Чеботарьов Е.В.</i> Програма формування психологічної готовності працівників міліції до охорони громадського порядку при проведенні масових заходів	378
<i>Чугуєва І.Є.</i> Проблема формування професійної Я-концепції майбутніх спеціалістів з комп'ютерних технологій в процесі навчання	381
<i>Чуканова С.О.</i> Використання бібліотечно-інформаційних ресурсів майбутніми вченими – гуманітаріями	382
<i>Шаумян О.Г.</i> Дослідження особистості менеджера в процесі діяльності освітньої організації	384
<i>Шевченко Л.Ю.</i> Лідерство в діяльності фахівців соціально-педагогічних професій	385
<i>Шевяков О.В.</i> Професійне становлення та розвиток особистості у соціотехнічних системах	388
<i>Шегда О.В., Невойт Т.В.</i> Использование тренингов личностного роста в работе психологической службы высшего учебного заведения	392
<i>Шорохова О.В.</i> Проблеми формування психологічного простору в освіті	395
<i>Юфименко В.Г.</i> Выявление коммуникативных потребностей англоязычных иностранных студентов медицинского вуза в условиях реальной профессиональной коммуникации	397
<i>Коваленко А.Б.</i> Теоретико-методологічні засади дослідження творчого потенціалу особистості	400
<i>Нестерук Н.О.</i> Мова і ЗМІ як фактори формування гендерної рівності або нерівності дошкільного віку	403
<i>Торол К.С.</i> Профілактика ЗПР дітей дошкільного віку у діяльності соціальних педагогів	404
<i>Флярковська О.В.</i> Життєвий шлях підлітка: психологічні проблеми та особливості	405
<i>Цавалюк Т.О.</i> Психологічні чинники успішності навчальної діяльності молодших школярів	407

На основі емпіричного дослідження встановлено взаємозв'язок між компонентами готовності до професійного саморозвитку, показниками самореалізації та батьківськими позиціями та їх роль в професійній сфері особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адлер А. Воспитание детей. Взаимодействие полов / А. Адлер. Ростов-н/Д., 1998. – 448 с.
2. Архиреева Т. В. Родительские позиции как условие развития отношения к себе младшего школьного возраста: дис...канд. психол. наук / Т. В. Архиреева. М., 1990. – С. 13 – 64.
3. Борисевский М. Семейное воспитание как гарант морального становления личности. // Початкова школа. 1995. № 4. С. 4 – 9.
4. Варга А. Я., Драбкина Т. С. Системная семейная психотерапия. Краткий лекционный курс. СПб.: Речь, 2001. – 144 с.
5. Эйдемиллер Э. Г. Методы семейной диагностики и психотерапии. Методическое пособие. / Серия: "Психодиагностика: педагогу, врачу, психологу. (Вып. 1) Под общей редакцией д.м.н., проф. Л.И.Вассермана. М.: "Фолиум", 1996. – 48 с.
6. Овчарова Р. В. Родительство как психологический феномен: учебное пособие. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2006. – 496 с.
7. Савина Е. А. Родительские представления и установки: понятие виды, структура // Семейная психология и семейная терапия, 2001 №3. С. 85-95.
8. Сливаковская А. С. Психотерапия: игра, детство, семья. Том 2 / А. С. Сливаковская. М., 2000. - С.398-437.
9. Чекалина А. А. Влияние родительских позиций на формирование психологического поладаршего дошкольника: Дис. ...канд. психол. наук/ А. А. Чекалина. М., 1991.- С.40-53.

ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Улинець С.І.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що модернізація сучасної вищої освіти, пов'язана із залученням України до Болонського процесу, передбачає принципово нові підходи до підготовки майбутніх фахівців, особливо вчителів. На сучасному етапі розвитку суспільства система освіти і науки достатньо гнучко відображає зміст наявних перетворень. Відчутними є зрушення, що відбуваються у взаємодії становлення особистості юної людини та її діяльності як майбутнього вчителя-фахівця. Саме на основі усвідомлення студентом індивідуальних особливостей особистості у нього формується позитивне ставлення до педагогічної діяльності. Завдяки осягненню образу майбутньої професійної діяльності у майбутніх фахівців актуалізується усвідомлення особистісного досвіду, формуються власні цілі, здійснюється вибір стратегій професійного саморозвитку. Особливу роль у взаємодії особистості і її діяльності у студентському віці відіграє ідентифікація, у процесі якої розвивається важлива для майбутнього педагога якість діяльності – готовність до педагогічної діяльності. Саме це дозволить майбутньому спеціалісту ввійти у професійну діяльність з оптимальними вміннями до самовдосконалення, сприятиме оптимальній професійній адаптації. Формуватися зазначена готовність майбутнього вчителя повинна ще під час навчання у вищому навчальному закладі.

Готовність до професійної діяльності є комплексною проблемою. Особливо активно сьогодні дослідженням даної проблеми займаються психологи. Адже психологічна складова є вирішальною у структурі готовності людини до виконання професійних функцій [2].

Проблему готовності до педагогічної діяльності досліджували такі психологи, як: В. Боров, А. Брудний, А. Деркач, В. Кан-Калик, А. Назаретян, В. Петренко, В. Степановський, Г. Балл, О. Бондаренко, Ж. Вірна, Т. Шербан, О. Дусацький, Г. Костюк, В.Клименко, С. Максименко, Ю. Машбиць, М.Савчин, В. Семиченко, та інші [2]. Таким чином, інтерес до проблеми професійної готовності майбутнього вчителя не новий, але актуальний. Особлива недостатність розробки вказаної проблеми спостерігається саме щодо визначення змісту, структурних елементів готовності та їх психологічних особливостей.

Наша мета полягає в дослідженні особливостей розвитку психологічної готовності майбутніх вчителів до професійної діяльності. Сутність сучасних наукових тенденцій розвитку професійної готовності майбутніх спеціалістів педагогічного профілю полягає у здійсненні переходу від структурного вивчення особистості та її діяльності до аналізу розвивальної взаємодії її динамічних систем. Інтегративний характер змісту готовності до педагогічної діяльності обумовлює вивчення психологічних основ її розвитку як показника збереження психічного здоров'я особистості (В. Ананьєв, Е. Еріксон, В. Колпачников, О. Хорні), здатності до самоактуалізації (А. Маслоу), переживання емоційно-вольового стану власної індивідуальності (О. Весна, Р. Ленг, Е. Фромм), засобів освоєння суспільного та індивідуального психологічного простору (Е.Еріксон, Д.Фельдштейн), здатності до самопрезентації (Р.Тайс, Д.Хаттон), основ самовизначення (Т. Буякас) [2]. Встановлено, що порушення у розвитку професійної готовності проявляються в негативному ставленні до себе як майбутнього професіонала, що провокує конформний внутрішній стан особистості.

На сучасному етапі вивчення готовності педагога до професійної діяльності здійснюється за такими напрямками: створення професіограми вчителя; розробка змісту, форм і методів формування педагогічних умінь та навичок; конкретні напрями діяльності вчителя; вивчення педагогічних умінь, необхідних для виконання різноманітних функцій учителя [2].

На основі теоретичного аналізу проблеми психологічної готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності нами визначено понятійну основу дослідження, а саме:

- готовність – складне особистісне утворення, підготовленість, якість особистості, здібність людини, настанову, включеність тощо;
- психологічна готовність – це психічний стан, який характеризується мобілізацією ресурсів суб'єкта праці на виконання конкретної діяльності. Цей стан допомагає успішно виконувати свої обов'язки, правильно використовувати знання, досвід, особисті якості, зберігати самоконтроль і перебудовувати діяльність при появі непередбачуваних перешкод;
- надійність професійної діяльності – це безпомилкове виконання людиною покладених на неї професійних обов'язків (функцій) на протязі визначеного часу і при заданих умовах діяльності.

У психології під поняттям готовності розуміють як складне особистісне утворення, підготовленість, якість особистості, здібність людини, настанову, включеність тощо [2]. І. Парасюк зазначає, що у трактуванні поняття готовності до діяльності доцільно виокремити й інший напрямок, у якому готовність аналізується як певний психологічний стан: близький до поняття "оперативного спокою" за О. Ухтомським; передстартового стану за Н. Левітовим; оптимального робочого стану й стану спокою за Е. Льїною [1; 2]. Ш. Надірашвілі та Д. Узнадзе розглядали психологічну готовність як настанову [2], яку А. Ліненко характеризує як стан готовності, певну психологічну характеристику особистості, якою визначається своєрідність її поведінки, діяльності [3].

У науковій психологічній літературі розрізняють готовність: функціональну та особистісну; психологічну та практичну; тимчасову та довготривалу; загальну та спеціальну; соціально-психологічну; моральну та професійну (Б.Ананьєв, А.Деркач, Ф.Гоноболін, М.Дьяченко, Л.Кандибович та ін). Аналізуючи розбіжність у кон-

центральних підходах учених до розглядуваної проблеми, можна виділити основне – усі вони у своїх наукових дослідженнях "готовність" подають як цілісне особистісне утворення. Не існує загальної професійної готовності, оскільки кожен вид діяльності різний, тому й готовність людини до неї має бути різною.

Процес формування стану психологічної готовності до діяльності передбачає послідовність взаємопов'язаних процедур і дій: усвідомлення своїх потреб, вимог суспільства, колективу або поставленого іншими людьми завдання; усвідомлення цілей виконання завдань, вирішення яких призведе до задоволення потреб або виконання поставленого завдання; осмислювання і оцінка умов, в яких будуть протікати майбутні події, актуалізація досвіду, пов'язаного з вирішенням завдань та виконанням вимог подібного роду; визначення на основі досвіду та оцінки майбутніх умов діяльності найбільш раціональних і можливих (допоміжних) способів вирішення завдань або виконання вимог; прогнозування прояву своїх інтелектуальних, емоційних, мотиваційних і вольових процесів, оцінка співвідношення своїх можливостей, рівня домагань і необхідності досягнення певного результату; мобілізація сил відповідно до умов і завданням, самонавіювання віри в успішне досягнення мети [6].

Над дослідженням змістового і структурного аспектів вказаної проблеми працювало багато науковців. Проте, усі вони одноставні в тому, що готовність до професійної педагогічної діяльності – це цілісне утворення, яке містить взаємопов'язані й взаємозалежні компоненти, що водночас можуть виступати і як самостійні частини із власною структурою. На основі налізу різних структурних компонентів готовності до педагогічної діяльності, вважаємо за доцільне виокремити наступні: мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, рефлексивний та операційний.

Мотиваційний компонент є стрижневим компонентом готовності до педагогічної діяльності. Він передбачає наявність потреб, мотивів, прагнень, прояв відповідальності за виконання завдань, почуття обов'язку, бажання досягти успіху. Даний структурний елемент є тією ланкою, яка спонукає вчителя до здійснення певного виду діяльності. Показниками мотиваційного компонента готовності до педагогічної діяльності є пізнавальний інтерес до інноваційних педагогічних технологій та особистісно-значущий зміст їх застосування.

Когнітивний компонент – оволодіння вчителем-початківцем способами та прийомами, комплексом знань про суть і специфіку педагогічних технологій, їх види та ознаки, а також комплекс умінь і навичок із застосування педагогічних технологій у структурі власної професійної діяльності. Цей компонент є результатом пізнавальної діяльності. Його характеризують обсяг знань (ширина, глибина, системність), стиль мислення, сформованість умінь і навичок педагога.

Властивість емоційно-вольового компонента полягає в умінні вчителя контролювати свої емоції, управляти своїм настроєм та настроєм учнів; подолання сумнівів, уміння мобілізувати свої сили; в умінні зберегти здорову психологічну атмосферу в класі. Оскільки психологічна атмосфера, в якій вирують позитивні емоції спонукає до співпраці, створює творчу атмосферу.

Рефлексивна складова характеризує пізнання й аналіз педагогом явищ власної свідомості та діяльності. Реалізується цей компонент через такі рефлексивні процеси, як саморозуміння й розуміння іншого, самооцінювання й оцінювання іншого, самоінтерпретація й інтерпретація іншого. Вона включає в себе оцінний компонент готовності. Оцінний компонент передбачає прояв самооцінки своєї підготовленості щодо використання різних технологій навчання. Показником рефлексивного компонента в структурі готовності до педагогічної діяльності є сформованість рефлексивної позиції (характер оцінки педагогом себе як суб'єкта діяльності).

Операційна складова характеризується наявністю у вчителя системи практичних умінь: проєктувальних, конструктивних, організаційних та комунікативних, необхідних для професійної діяльності. Проєктувальні вміння проявляються у здатності

педагога планувати навчальний процес відповідно до цілей навчання, психологічних закономірностей, оптимальних видів, методів, прийомів професійної діяльності. Конструктивні – уміння обирати оптимальні прийоми і способи навчання, форми роботи, відбирати і дозувати навчальний матеріал, оптимально керувати навчальним процесом. Організаційні уміння характеризуються здатністю вчителя організувати свою діяльність і діяльність дітей відповідно до цілей навчально-виховного процесу. Комунікативні – уміння використовувати різні механізми формування міжособистісних взаємин учасників педагогічного процесу, запобігати і долати можливі конфлікти.

Підсумовуючи зазначимо, що саме виокремлені компоненти готовності до професійно-педагогічної діяльності повинні передбачити високий рівень професіоналізму фахівця – творчий синтез професійних знань і практичного досвіду, наявність постійного активно-дійового стану. Все це в цілому зумовлює вибір оптимальної стратегії професійно-педагогічної діяльності й забезпечує високу результативність її виконання. Таким чином, готовність педагога до професійної діяльності передбачає багатоконпонентне утворення, складові якого взаємопов'язані та взаємозалежні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абдуллина О.А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования* / О.А. Абдуллина. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Гончаренко Л.А. *Полікультурна освідченість педагога: теорія і практика* / Гончаренко Л.А. – За ред. В.В. Кузьменка. – Херсон: РІПО, 2009. – 136 с.
3. Ліненко А.Ф. *Готовність майбутніх вчителів до педагогічної діяльності* / А.Ф. Ліненко // *Педагогіка і психологія*. – 1995. – № 1. – С. 125-132.
4. Ніколаєнко С. *Інноваційний розвиток педагогічної освіти – вимога часу*. / С.Ніколаєнко // *Освіта України*. – 2007. – № 36. – С. 1-3.
5. Сметанський М. *Шляхи удосконалення педагогічної підготовки майбутнього вчителя*. / М. Сметанський // *Шлях освіти*. – 2002. – № 4. – С. 36-39.
6. Щербан Т.Д. *Психологія навчального спілкування: Монографія*. / Тетяна Дмитрівна Щербан. – К.: Міленіум, 2004. – 345 с.

САМООБМЕЖЕННЯ ЯК ЧИННИК СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Федченко М.О.

Обмеження відіграє значну роль в бутті і тим чи іншим чином пронизує майже кожен його аспект. Так спостерігається діалектичний зв'язок між еволюцією і обмеженням. В процесі еволюції, переходу матерії на вищі організаційні рівні, ступінь обмеження зростає. Хоч те, що обмеження, а не абсолютна свобода примушують систему ускладнюватися, здається дивним, але саме жорсткий погляд на рідкісні заборони є основою ускладнення системи, прискорення її еволюції. Це вивче було описане російським філософом С.В. Ілларіоновим стосовно розвитку наукової теорії та назване "принципом обмеження".

Це вивче можна спостерігати і наприклад мистецтва при накладенні їм на себе системи формальних обмежень, що приводить до різкого зростання ступеня його виразності. Підтвердження цього виступає перехід від прози до поезії, який пов'язан з рядом фонетичних і ритмічних обмежень, об'єм твору при цьому, як правило, різко знижується, а емоційна цінність зберігається. Таким чином обмеження допомагає прибрати зайве, виразити найцінніше, що призводить до переходу на нову ступінь розвитку.

Не менш важливим для розуміння самообмеження є його розкриття під кутом поняття свободи. В філософській думці можна виокремити чотири основних